

דגם תשובות לשאלון 002381 קיץ תשע"ה

חלק א — בראשית

בחלק זה יש לענות על שלוש מן השאלות 1-5.

1. פרק י"א

א. (1) מטרת בניית העיר והמגדל, וכיצד תיכננו להשיגה

לבנות תמוכות לרקיע כדי שלא יתמוטט עליהם כמו שהיה בימי המבול.

אנ: רצו להגיע לשמיים כדי להילחם בה'.

אנ: לא רצו לקיים את צו ה' "ומלאו את הארץ" ולכן בנו עיר ומגדל שסביבם התרכזו כולם. (על פי רשב"ם)

אנ: רצו להדגיש את כוחו של הציבור, כוחה של הקבוצה, על פני חשיבותו של היחיד. לכן בנו מגדל שיהיה נקודת

ציון או סמל לכוחו של ציבור. (על פי רש"ר הירש)

אנ: רצו לחיות חיים עירוניים ולא חיי שדה ולכן התרכזו כולם בעיר. (אבל לחיי עיר יש מחיר ערכי שמשפיע על

הישגים רוחניים.) (על פי פירוש אברבנאל.)

(2) יש לכתוב בטבלה שניים מן הקשרים הלשוניים בין תיאור החטא לתיאור העונש:

החטא — פסוקים א'-ד'	העונש — פסוקים ה'-ט'
וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת	וַנְּבֹלֶה שֵׁם שְׂפָתָם
וַדְּבָרִים אֶחָדִים	שֵׁם כָּל ה' שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ	אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ
הֲבֵנָה נִבְנֶה	הֲבֵנָה נִרְדָּה
הֲבֵנָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר	וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר:
פֶּן נַפּוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ	וַיַּפֵּץ ה' אֶתֶם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ

ב. (1) הקושי: מדוע כתוב "וירד ה' לראות", והרי ה' אינו צריך לרדת ממקום מושבו כדי לראות מה קורה בארץ.

(2) הערך: אם הקב"ה יורד כדי להתבונן בבני האדם ולשפוט אותם מקרוב, קל וחומר שדיינים בני אנוש צריכים לבדוק

היטב לפני שהם חורצים משפט.

לקבל גם תשובה שמתייחסת לבני אדם רגילים ולא רק לדיינים, בגישה שיש לבחון היטב כל מקרה לפני שמביעים

עמדה שיפוטית או מחליטים לגביו.

ג. (1) המידה הרעה: כפיות טובה / חוסר הכרת טובה.

(2) המידה הטובה: הכרת הטוב או גמילת טובה תחת רעה.

דוגמאות אפשריות מן התנ"ך:

— יוסף גמל לאחיו טובה תחת רעה.

— דוד גמל טובה לצאצאי יהונתן ולצאצאי ברזילי הגלעדי.

תתקבל כל דוגמה מתאימה אחרת מהתנ"ך.

תתקבל כל דוגמה מהחיים, שבה באה לידי ביטוי עשיית טובה תחת רעה או הכרת הטוב.

- א. (1) ההבטחות: בפסוק ד': בן / זרע בפסוק ה': שיהיו לו צאצאים רבים, בפסוק ז': הוא יירש את ארץ כנען.
- (2) המטרה: להמחיש לאברהם את ההבטחה על ריבוי הזרע ולחזק אותה. לקבל תשובה גם על פי המדרש ברש"י: "ויוצא אתו" (ציטוט מרש"י - "אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן"). - להראות לאברהם שגורלו לא תלוי במזלות וכוכבים אלא בהבטחת ה'.
 ב. (1) אברהם האמין שהבטחות ה' על הזרע יתקיימו. (לא לקבל כתשובה: אברהם האמין בה').
 (2) אפשר לקבלת אחת מן התשובות האלה בהתאמה:
 "צדקה" במשמעות זכות, ה' החשיב את אמונת אברהם לזכות (על פי רש"י).
אן: "צדקה" במשמעות חסד, אברהם החשיב את הבטחת ה' כחסד (חשב שהוא יזכה להבטחות ה' בגלל חסדי ה' כלפיו ולא בזכות עצמו). (על פי רמב"ן).
 ג. (1) ה' אמר לאברהם בכרית בין הבתרים שבני ישראל ישובו ממצרים לכנען רק לאחר שהאמורים יחטאו במידה שתצדיק את הוצאתם מן הארץ: "ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עוון האמורי" (פסוק ט"ז).
 (2) מלכות ישראל גלתה משומרון בגלל חטאיהם, ואילו עמים אחרים הובאו לשומרון במקומם.

- א. אפשר לקבלת אחת מן התשובות האלה. יש להתייחס בתשובה גם לבחירה של יצחק וגם לבחירה של רבקה.
 — יצחק חשב שעשו ראוי לברכה ורצה לברכו בהיותו בנו הבכור ויורשו ולהעביר אליו את ברכות אברהם. לעומתו רבקה, חלקה על בחירתו בגלל הנבואה שקיבלה ("ורב יעבוד צעיר") וגם בגלל שהבינה אחרת את המציאות ואת ההבדלים בין יעקב לעשו (רמב"ן).
 — יצחק הבין שעשו אדם לא הגון, ולכן זקוק לברכת שמים, אבל לא רצה לברכו בברכת אברהם. לעומתו רבקה חששה שיצחק עלול לברך את עשו בברכת אברהם ולא את יעקב, ופעלה כדי שיעקב יזכה בברכת אברהם. (רד"ק)
 — יצחק חשב שיעקב ועשו ירשוהו במשותף — עשו את הכוח החומרי ויעקב את כוח הרוחני. לעומתו, רבקה חשבה שתכניתו של יצחק שגויה. לאור ניסיונה מבית אביה — לדעתה ראוי היה ששני הכוחות, החומרי והרוחני, יתאחדו ביעקב (רש"ר הירש).
 ב. (1) פעולות של רבקה: (יש לציין שתי פעולות)
 - הכינה מטעמים שיצחק אהב,
 - הלבישה את יעקב בבגדי עשו
 - כיסתה את ידיו ואת צווארו בעורות עיזים.
המטרה: לגרום ליצחק לחשוב שהעומד לפניו הוא עשו.
 (2) הוכחות (יש לצטט ולהסביר שתיים):
 — יעקב התקרב ויצחק שאלו בלשון הפתעה "מי אתה בני?" (פסוק י"ח).
 — זיהה את הקול — "הקול קול יעקב" (פסוק כ"ב).
 — התמיהה של יצחק על המהירות שבה חזר יעקב — "מה זה מהרת למצא בני" (פסוק כ').
 — יצחק מישש את יעקב כדי לבדוק את זהותו (פסוק כ"ב).
 — יצחק שאל שאלת זיהוי נוספת — "אתה זה בני עשו?" (פסוק כ"ד)
 ג. נקודות דמיון אפשריות בין המתואר בפרק כ"ז למתואר בפסוקים מפרק מ"ח (יש לציין שתיים):
 — אב/סב זקן מברך את צאצאיו לפני מותו.
 — המברך הוא כבד ראיה.
 — יש העדפה של הבן הצעיר על פני הבכור / הבן הצעיר נמצא ראוי יותר מן הבן הבכור לברכה.
 — יש דמות המעדיפה את הבן הצעיר על פני הבכור (רבקה / יעקב) ויש דמות המעדיפה את הבן הבכור (יצחק / יוסף).
 — יש ניסיון לשנות את הבחירה של הזקן המברך מתוך מחשבה שהוא טועה (רבקה שולחת את יעקב לקבל את הברכה ויוסף מנסה להחליף את ידיו של יעקב).

4. פרק ל"ז

- א. (1) גורמים לשנאה (יש לציין שניים): אביהם אהב אותו יותר מהם, רק יוסף קבל מאביו כתונת פסים, יתקבל גם: יוסף הביא את דיבתם אל אביהם.
- (2) בחלומות של יוסף באו לידי ביטוי השאיפה שלו למלוך ולשלוט על אחיו.
- ב. (1) השבת: יוסף מיהר למלא את רצון אביו אף שידע שאחיו שונאים אותו (ועלולים להתנכל לו).
- (2) הכינוי: "אחינו" / "אחינו בשרנו".
- רגש: אהוה, אכפתיות, קרבה.
- ג. (1) המסר: כדי להניא אדם מעשיית מעשה רע יש לפעול בצורה הדרגתית ולא לפעול לשינוי מוחלט באופן מיידי (כי זה עלול להיכשל).
- (2) ראובן לא גילה לאחיו את רצונו המלא - הצלת יוסף - אלא הציע להם להשליכו לבור ולהביא למותו בעקיפין ותכנן ללכת ולהציל אותו אחר כך (ולפי רלב"ג, אם הוא היה אומר להם מיד שהוא רוצה להצילו, הוא לא היה מצליח).

5. פרק ל"ט

- א. (1) יוסף התקדם בבית פוטיפר ממעמד של עבד לניהול ביתו של פוטיפר; פוטיפר סמך עליו, הפקיד בידיו את האחריות על כל ביתו ועל כל העבדים האחרים. אנ: שדותיו וביתו של פוטיפר התברכו בזכות יוסף.
- (2) הוכחות (שני ציטוטים):
- "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ" (פסוק ב').
- "וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ" (פסוק ג').
- "וַיִּבְרָךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגַלְל יוֹסֵף" (פסוק ה').
- ב. (1) הנסיבות: כל בני הבית יצאו ויוסף נשאר בבית לבדו עם אשת פוטיפר (ייחוד).
- (2) יוסף הצליח לעמוד בניסיון בזכות דמות דיוקנו של אביו שנגלה אליו (מדרש המובא ברש"י).
תתקבל גם תשובה על פי הפשט: אינו רוצה לבגוד באדונו, ואינו רוצה לחטוא לה'.
- ג. (1) לפי ספורנו: בגלל שפוטיפר לא האמין לדברי אשתו שיוסף ניסה לפגוע בה.
- (2) לפי חזקוני: בגלל שלא היו עדים למעשה.

חלק ב — מלכים ב, ישעיה

בחלק זה יש לענות על שתיים מן השאלות 6-9.

6. מלכים ב', פרק ט"ז — הרקע לימי ישעיה

- א. (1) המעשים של אחז (יש לציין שני מעשים):
- העביר את בנו באש — עבודת המולך, זבח וקיסר בבמות (ולא בבית המקדש).
- (2) האירוע: איום מצד רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו מלך ישראל שחברו למלחמה נגדו.
ההתמודדות: אחז פנה לעזרת תגלת פלאסר מלך אשור ושלה לו שוחד מכספי המקדש והממלכה.
- ב. (1) אחז הורה לאוריה לבנות בבית המקדש מזבח בדגם המזבח בדמשק, ולהקריב את הקורבנות שהקריבו במקדש על המזבח החדש.
- (2) אחז רצה לבטא את הכפיפות של יהודה לאשור או לבטא הכרה באלוהי אשור.
לקבל גם: אחז עשה זאת כי פחד ממלך אשור.
- ג. (1) עבדו לה'. זה היה חטא כי לאחר בניית המקדש היו צריכים לעבוד אותו רק שם.
- (2) אחז עבד בבמות לאלהים אחרים — עבודה זרה ולא רק עבודת ה' בבמות.

- א. (1) הזרים הם צבא אשור.
 (2) צבא אשור השמיד ושרף ערים רבות ביהודה, והחריב את ממלכת שומרון והגלה את תושביה.
- ב. (1) הנביא הוכיח את העם על הקרבת קורבנות רבים במקביל למעשי עוולה בין אדם לחברו (ביניהם גם מעשי רצח שאליהם הוא רומז במילים - "ידיכם דמים מלאו").
 התגובה של ה' היא התעלמות מן התפילות ודחיית הקורבנות.
 (2) יש להסביר שניים מן הציטוטים:
 — "דרשו משפט" - בדקו ובררו היטב את הראיות במשפט כדי להביא למשפט צודק והגון.
 — "אשרו חמוץ" - יישרו, תקנו פסקי דין שגויים ומעוותים, אן תִּמְכוּ בנגזל (חמוץ= חמס) (על פי רש"י ורד"ק)
 — "ריבו אלמנה" - הילחמו ופעלו כדי לסייע לאלמנה (ולחלשים אחרים בחברה) לזכות לדין אמת וצדק.
 ג. (1) שני הפירושים למילה צדקה: נתינת כסף לעני אן דין ישר, דין אמת, משפט צדק.
 בפסוק כ"ז פירוש המילה "צדקה" הוא משפט צדק.
 (2) הפסוקים מדברים על העוולות במשפט ועל הצורך לחזור למשפט צדק בירושלים.

- א. (1) הנבואה מתארת את בואו של משיח מבית דוד, צאצא של ישי אבי דוד, מתוך המשבר הגדול שהיה.
 (2) התכונה היא יכולת רוחנית פנימית לזהות אופי פנימי של אנשים – האם הם טובים או רעים.
- ב. (1) דברים שישתנו בזמן הגאולה, על פי פרק י"א (יש לציין שניים ולבסס על פסוק מתאים):
- המשיח ישפוט משפט צדק: "ושפט בצדק דלים"
 - יהיה שלום בעולם, אויבים יחיו בשלום יחד: "וגר זאב עם כבש"
 - לא יהיו חיות טרף בעולם, טבע החיות ישתנה, לא יהיו נטרפים: "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ"
 - תהיה הכרה מלאה בה' בעולם: "ומלאה הארץ דעה את ה' "
 - מעמדו של עם ישראל בעולם יתחזק: "עומד לנס גויים אליו גויים ידרושו"
 - שיבת ציון, קיבוץ גלויות: "ואסף נדחי ישראל"
 - יהיה שלום פנימי בין קבוצות בעם: "אפרים לא יקנא ליהודה"
 - האחדות תאפשר ניצחון על האויבים: "יחדיו יבוזו את בני קדם"
- (2) קשיים שיפתרו בעולם, על פי פרק ל"ה (יש לציין שניים ולבסס על פסוק מתאים):
- מצוקת מים ומשקעים - "יששום מדבר וציה ותגל ערבה..."
 - מכאובים, חוליים ומוגבלויות פיזיות – "אז תפקחנה עיני עיוורים ואוזני חרשים תיפתחנה..."
 - בעיות רוחניות ואמוניות - "אמרו לנמהרי לב חזקו..."
 - הגלות מארץ ישראל - "ופדויי ה' ישובון"
- ג. יש לצטט שניים מן הפסוקים מתחת לתמונה מתאימה:
- ציטוט מתאים מתחת לתמונה מספר 1: "וְהָיָה הַשָּׁרֵב לְאֵגֶם וְצִמְאֹן לְמַבּוּעַי מַיִם" (פרק ל"ה, פסוק ז').
ציטוטים מתאימים מתחת לתמונות 2, 3:
 "וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבּוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרָנָה" (פרק ל"ה, פסוק י').
 ["וְאֶסְףְּ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפָצוֹת יְהוּדָה יִקְבְּצֶנּוּ מֵאֲרָבַע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ" (פרק י"א, פסוק י"ב).
 "וְהָיְתָה מְסֻלָּה לְשָׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשְׂאָר מֵאֲשׁוּר" (פרק י"א, פסוק ט"ז).]
ציטוטים מתאימים מתחת לתמונה 4:
 "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׂיֵגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וְאֲנָחָה" (פרק ל"ה, פסוק י').

א. (1) המעשה:

שלח לאשור כסף מבית המלך כדי שהשוחד הזה ימנע ממנו להילחם נגדו.

(2) המעשים: (יש לציין שלושה):

קרע את בגדיו, לבש שק, פנה אל הנביא ישעיהו שיתפלל עבורו, התפלל בעצמו לה'.

ב. יש לתאר אחד מן הממצאים הארכאולוגיים ולענות על השאלה שמתייחסת אליו:

מנסרת סנחריב

- מנסרת טיט גדולה שנמצאה בחורבות מלך אשור בעיר נינוה, שעליה כתובים בכתב יתדות אשורי תיאור ניצחונותיו של סנחריב מלך אשור על אויביו. באחת מן המנסרות יש התייחסות גם למסע הכיבוש של סנחריב ביהודה ומוזכר בה שמו של חזקיהו מלך יהודה. מן המנסרת עולה שסנחריב התגאה בכוחו ובניצחונותיו וזלזל בהכנות של חזקיהו למלחמה.

- "ונותרה בת ציון בסוכה בכרם כמלונה במקשה כעיר נצורה" (ישעיה פרק א', פסוק ח').

תבליט לכיש

- פיסול על קיר שקישט את אחד מארמונות אשור בעיר נינוה ובו מתואר הכיבוש של אשור את העיר לכיש בשפלת יהודה.

- מן התבליט אפשר ללמוד על העוצמה הצבאית שהייתה לאשור — רואים בו צבא גדול מאובזר ומצויד בהרבה אמצעי לחימה מול אוכלוסייה אזרחית מובסת.

ג. (1) נחש הנחושת נשמר כעדות לנס ההצלה מן הנחשים במדבר.

(2) בימי המלכים הפך נחש הנחושת מאמצעי למטרה. עבדו אותו כעבודה זרה ולכן חזקיהו שבר אותו.

חלק ג — יונה, תהלים

בחלק זה יש לענות על אחת מן השאלות 10-11.

10. יונה

א. (1) על פי פרק א': יונה התנגד להחלטה של ה' לפנות לאנשי נינוה שישבו בתשובה.

והביע את התנגדותו באמצעות בריחה מן הארץ - "וַיִּקַּם יוֹנָה לְבָרֵחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה'" (פרק א', פסוק ג').

(2) יונה התנגד להחלטה לקבל את התשובה של אנשי נינוה ולסלוח להם.

על פי פרק ד': הוא כועס ("ויחר לו") ומבקש למות, ומוחה על מידת הרחמים.

ב. (1) מעשה דומה: המלחים ואנשי נינוה קראו אל ה' — המטרה: התפללו לעזרה כדי למנוע פורענות ואסון.

"וַיִּקְרְאוּ אֶל ה'... אֵל נָא נֹאבְדָה" (פרק א', פסוק י"ד).

"וַיִּקְרְאוּ אֶל אֱלֹהֵים בְּחִזְקָה... מִי יוֹדַע יֵשׁוּב וְנַחֵם הָאֱלֹהִים... וְלֹא נֹאבְדָה" (פרק ג', פסוק ח').

(2) מעשים נוספים שעשו המלך והעם בנינוה (יש לציין שניים):

צמו, לבשו שקים, ישבו על אפר, לא נתנו לבעלי החיים לאכול ולשתות, תיקנו את התנהגותם.

11. תהלים. מזמור ק"ל

א. (1) הסבר הדימוי: שומר ממתין בצפייה דרוכה לבוא הבוקר, כי אז תסתיים המשמרת שלו.

(2) המתפלל מבטא באמצעות הדימוי את הציפייה לסליחת ה'.

ב. (1) נוהגים להוסיף מזמור זה בסליחות באלול (ספרד) ובעשרת ימי תשובה (אשכנז) משום שהמזמור עוסק בבקשת

סליחה וכפרה מאת ה'.

(2) במילים אלה מבטא המתפלל ציפייה אל ה', אֲנִי תקווה או ביטחון שה' יסלח לו, אֲנִי הבנה שהסליחה תלויה בה'.